

NOVA
UNIVERZA

DIGNITAS

Revija za človekove pravice

Slovenian journal of human rights

ISSN 1408-9653

Od Nove revije do Nove univerze, kaj pa Nova Evropa?
Dimitrij Rupel

Article information:

To cite this document:

Rupel, D. (2017). Od Nove revije do Nove univerze, kaj pa Nova Evropa?, Dignitas, št. 73/74, str. 5-12.

Permanent link to this document:

<https://doi.org/10.31601/dgnt/73/74-1>

Created on: 16. 06. 2019

To copy this document: publishing@nova-uni.si

For Authors:

Please visit <http://revije.nova-uni.si/> or contact Editors-in-Chief on publishing@nova-uni.si for more information.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© Nova univerza, 2018

NOVA
UNIVERZA

FAKULTETA ZA SLOVENSKE
IN MEDNARODNE ŠTUDIJE

NOVA
UNIVERZA

EVROPSKA PRAVNA
FAKULTETA

NOVA
UNIVERZA

FAKULTETA ZA DRŽAVNE
IN EVROPSKE ŠTUDIJE

Od Nove revije do Nove univerze, kaj pa Nova Evropa?¹

Dimitrij Rupel

Spoštovani dekan, gospe in gospodje!

Nova univerza

Najprej pozdravljam naše diplomantke in diplomante, ki ste sklenili študij na FDS in s tem dosegli pomemben akademski in poklicni cilj. Prepričan sem, da se boste tudi potem, ko boste zapustili fakulteto in ko se boste vzpenjali po slovenskih in evropskih strminah, spominjali študentskih let in tuptam tudi kakšne drobnarije, ki smo vam jo v času študija na srce položili učitelji. Tako pravim, ker sem bil nekoč tudi sam študent in ker imam tisti čas v najlepšem spominu.

Za nami vsemi je leto preizkušenj, vendar tudi leto pomembnih dosežkov. Glede na to, da smo na začetku novega leta, vam v njem želim napredek in nove uspehe. Po mnogih naporih in po nekaj letih smo dobili s strani šolskih oblasti priznanje o zakonitem obstoju Nove univerze, katere članica je tudi FDS. Mimogrede naj spomnim, da ima slovensko univerzitetno življenje komaj stoletno tradicijo. Prvo univerzo smo Slovenci dobili leta 1919. Nova univerza je dobila licenco akademske usposobljenosti in praktične uporabnosti. To je za vso univerzo in posebej za fakulteto, ki je poklicana za preučevanje državnih in evropskih problemov, res pomemben dosežek. Nova univerza v Sloveniji predstavlja nadaljevanje tradicije »novosti« po koncu hladne vojne. Najprej je bila Nova revija, potem nova država, zdaj Nova univerza.

¹ Govor na podelitvi diplom na Fakulteti za državne in evropske študije, 19. januarja 2017.

Ljubljanska pobuda

V preteklem letu smo v okviru Nove univerze, njenih inštitutov in v okviru EPF organizirali odmevno konferenco o reševanju evropske krize, kolega Jambrek pa je celo napisal osnutek nove evropske ustave. Pred kratkim smo za ta projekt dobili podporo samega predsednika republike, pri katerem smo podpisali t.i. Ljubljansko pobudo.

Glede na to, da se nahajamo v prostorih FDŠ, se mi zdi prav, da nekaj - vzemite to kot drobtino, ki jo polagam na vaša srca - povem o današnjem položaju v državi in v Evropi oz. EU.

30 let bo tega, kar smo (leta 1987) objavili 57. številko Nove revije z naslovom Prispevki za slovenski nacionalni program. Kot je bilo to na Slovenskem v navadi, so nas slovenske oblasti za to dejanje kaznovale, kolikor so mogle. Vendar je bila Slovenija pet let pozneje (1992) v nasprotju s pričakovanji tistih oblasti in v mežu vseh mogočih pomislekov in očitkov iz tujine, mednarodno priznana samostojna in neodvisna država. Nekaj podobnega se je zgodilo s t.i. pisateljsko ustavo, s katero smo se začeli ukvarjati leto po škandalu z Novo revijo. Tedanji oblastniki in njihovi pravniki so se iz pobude norčevali. Vendar je na podlagi te zaničevane ustave - že spet v vrvežu nasprotovanja - nastala veljavna ustava slovenske države.

Položaj v Evropi

Evropska unija je v krizi. Eden od elementov te krize je osamosvojitve Velike Britanije, ki bi jo morali razumeti, kot so nekateri pametni ljudje nekoč razumeli ločitev Slovenije od Jugoslavije. Najvažnejši problem pa je seveda povezan z vprašanjem, kje so in kako trdne so zunanje meje Evropske unije - v zvezi z njim pa vprašanje izključevanja oz. sožitja istovetnosti. Nemara so Angleži obupali nad EU, ker so se ustrašili, da njeni voditelji pripravljajo ustanovitev evropske nacije, s katero bi povozili britansko nacijo. Ob tem bi rad spomnil, da so nekoč jugoslovanski komunisti - po zgledu sovjetskih - nameravali ustanoviti jugoslovanski narod, s katerim bi povozili slovenski narod.

Toda Evropska unija - če beremo slovenski osnutek nove evropske ustave - bo uspešna samo, če bo ob evropski istovetnosti/identiteti zavarovala tudi narodnostne istovetnosti, ob narodnostnih pa

ustvarila trdno evropsko istovetnost, ki jo je mogoče zavarovati le s strogim varovanjem zunanjih meja EU. Med evropsko in narodno zavestjo ni protislovja! Danes se morda - podobno kot pred 30 leti - naša prizadevanja zdijo neumestna, naivna in celo pregrešna.

Socializem kot vezivo

V času sovjetske in jugoslovanske krize (1991) so poleg slovenskih tudi mnogi tuji, celo zahodni državniki in zapriseženi privrženci kapitalizma obžalovali propad socializma. Nekateri so se bili navadili na meje, ki jih je postavila II. svetovna vojna, in na ravnotežje med kapitalističnim Zahodom in socialističnim Vzhodom, drugi pa so se zaskrbljeno spraševali, s čim bo mogoče nadomestiti (mednarodno, naddržavno) vezivo, ki ga je predstavljal socializem. To vezivo so oblikovale ali sestavljale - tupatam prisiljene, nesmiselne, nerealne - vrednote kot npr. enakost, bratstvo in enotnost, solidarnost, delitev po delu in celo delitev po potrebah².

Polom enopartijskih socialističnih sistemov je bil splošen in popoln: propadle niso le komunistične oz. socialistične stranke in države, ampak celi socialistični bloki in mednarodna zaveznitva, kot je bil recimo Varšavski pakt.

Vezivo zahodnih družb

Obrabilo pa se je tudi vezivo zahodnih družb in povezav. Najprej zato, ker je nekoč zahodne družbe družilo nasprotovanje komunizmu, po drugi strani pa so se - po vsem videzu - utrudila tudi izvirna zahodna veziva. V Evropski uniji recimo več kot o tistem, kar nas družijo, govorimo, v čem smo si različni, in celo pravimo, da nas družijo raznolikost (da smo "enotni v raznolikosti"³); v Ameriki pa pravijo, da ji je treba vrniti njeno veličino, torej tudi tam obstaja občutek nekakšne nezanesljivosti in razuzdanosti. Razlika je v tem, da imajo ZDA daljšo tradicijo kot EU, in da ameriški sistem že stoletja goji ameriško zavest in na njeni podlagi - od osnovne šole

² Med temeljnimi načeli ustave Socialistične republike Slovenije iz leta 1974 je tudi "načelo komunizma 'vsak po svojih sposobnostih - vsakemu po njegovih potrebah'." Glej *Ustava, Uradni list SR Slovenije*, 1974, str. 33.

³ Leta 2000 je EU z anketo dobila geslo "united in diversity". Izbrali so ga iz več kot 2000 predlogov. V odgovorih na anketo so se največkrat pojavile besede kot: Evropa, mir, enotnost, zveza, skupaj, prihodnost, razlika, upanje, solidarnost, enakost, svoboda, raznolikost in spoštovanje.

naprej - vzgaja državljane, torej je ameriška identiteta neprimerno močnejša od evropske.

Pri Evropski uniji je stvar posebej zapletena, saj je bila ustanovljena za spravo med zahodnimi Nemci in Francozi, kar pomeni, da je bilo treba najprej poudariti vrednote, ki so bile skupne zahodnim Nemcem in Francozom. Podjetje ni bilo preprosto, vendar je uspelo. Nemcem in Francozom so bili skupni krščanstvo, renesansa, razsvetljenstvo, kapitalizem... poleg tega pa se je, ker so bili poražena nacija, Nemcem nekako spodobilo sprejeti francoska, predvsem pa ameriška priporočila. S padcem Berlinskega zidu in s koncem hladne vojne je EU dobila novo vezivo: spravo med Zahodom in Vzhodom. Ta sprava je bila večja od francosko-nemške, usodnejša, vendar težja, saj ni bilo videti, da bi bil socialistični Vzhod kakorkoli prispeval k oblikovanju novega veziva. Socializem je propadel, nekdanji njegovi ujetniki pa so navdušeno sprejeli zahodne vrednote, kapitalizem, mnogostrankarsko demokracijo itn. Preprosto povedano: po koncu hladne vojne je kot vezivo (ali vsaj sestavina veziva) EU delovala zmaga v hladni vojni. To je bila grenka pilula za nekdanje zmagovalce v II. svetovni vojni, saj je bila tokrat poleg ZDA glavna zmagovalka hladne vojne Nemčija, ki je pred tem veljala kot poraženka.

Na tej točki se postavljajo nekatera občutljiva vprašanja za Slovenijo. Kot del Jugoslavije in kot socialistični sistem je bila Slovenija v hladni vojni seveda poražena, zmagala pa je v vojni proti Jugoslaviji in v soočenju s socializmom. Slovenska zmagovitost je povezana z osamosvojitvijo in z uvedbo liberalno demokratičnega sistema.

Varnost, kultura, svoboda

Ameriška prisega o privrženosti zastavi (enotnosti, Bogu...) je stara več kot sto let. Njeni dosežki - kljub velikim mentalnim in socialnim problemom v ZDA - niso neznatni. V Evropski uniji takšnih priseg - niti na nacionalni, kaj šele na evropski ravni - ne poznamo. V evropskih državah se nacionalna privrženost oz. istovetnost izraža s petjem himne in z izobešanjem zastav, vendar je s tem, kot vidimo tudi v Sloveniji pa ne le v Sloveniji, nekaj težav. Evropejci, npr. tisti, ki so odraščali v fašističnih in komunističnih državah, imajo v zvezi s prisegami in zastavami resne zadržke. Državne prisega in zastave so se pogosto menjavale, spreminjala pa

se je tudi Evropska unija, ki je dobila himno leta 1985, sedanje ime pa šele leta 1993.

Ob tem ni mogoče spregledati kulturnega (povezovalnega) primanjkljaja v Sloveniji. V nekaterih slovenskih krajih namesto zmage v hladni vojni in osvoboditve od Jugoslavije še vedno častijo jugoslovanske samodržce⁴ in celo pripadnike nekdanje tajne komunistične policije. Z velikimi težavami se soočajo pobude za sistematično uveljavljanje vrednot slovenske osamosvojitve.⁵

Leta 1991 so se mnogi (tudi zahodni) državniki spraševali, s čim je mogoče nadomestiti vezivo, ki je združevalo vzhodno Evropo in ki je predstavljalo hvaležno nasprotje kapitalizma. Zahod je bil glede svojega veziva nekako brezbrizen. Bilo je videti, kot da liberalna demokracija z vsem, kar predpostavlja (strankarski pluralizem, svobodna gospodarska pobuda, zasebna lastnina...), popolnoma zadošča. V navdušenju zaradi konca hladne vojne in propada socializma se vprašanje veziva niti ni postavljalo. Evropske države so se vračale k preskušeni nacionalni vezivom; da bi potrebovale skupno evropsko vezivo, pa nekako ni prišlo na dnevni red. Tuptam je bilo videti, kot da tekmujeta dva koncepta: koncept Evropske unije kot Združenih držav Evrope (model ZDA) in koncept Evropske unije kot Organizacije evropskih narodov (model OZN). Konvencija, ki je leta 2003 v metežu različnih konceptov proizvedla Pogodbo o ustavi za Evropo, je po nizozemski in francoski zaslugi propadla, evropski voditelji pa so se zadovoljili z enotnostjo v raznolikosti, kar je približno nekaj takšnega kot leseno železo. Po drugi strani so govorili, da je lahko v današnjem času velikim blokom, kot so ZDA in Kitajska ali recimo BRICS, kos le združena Evropa.

Negotovost v Evropski uniji

V negotovosti, ki glede teh vprašanj traja že nekaj časa, je prišlo do trenj, razpok in radikalnih sprememb. Nekateri so začeli navijati za razdelitev EU na center in periferijo, na hitre in počasne, na

⁴ Na Sabotinu pri Novi Gorici je od daleč viden iz kamnov narejen napis TITO. Na slovenski obali deluje posebno društvo s tem imenom, sicer pa jugoslovansko miselnost in zmago v II. svetovni vojni propagirajo mnoge proslave. Izid te vojne seveda ni sporen in zavezniški vojaki zaslužijo vse spoštovanje, sporno je obujanje in vzdrževanje nekdanjih ideoloških in nacionalnih delitev.

⁵ Agencija Republike Slovenije za raziskovalno dejavnost (ARRS) že nekaj let odklanja podporo raziskovalnim nalogam, ki želijo raziskati in podrobneje/nepriustransko predstaviti slovensko osamosvojitve oz. oblikovati *enciklopedijo slovenske osamosvojitve*.

severne in južne, zahodne in vzhodne države, razporeditve pa so se razlikovale odvisno od navijačev. Včasih so omenjali direktorij (Francija, Nemčija, Velika Britanija)⁶, drugič nemško-francoski vlak, višegrajski blok itn. Potem se je leta 2012 pojavila domneva grexit-a; leta 2015 migrantska/begunska kriza, leta 2016 pa se je dejansko zgodil brexit. Tako kot vedno in tako kot za vse nesreče so se tudi za to nesrečno evropsko dogajanje našle razlage:

- Evropska unija se je širila prehitro in neprevidno; koncept širitve (brez poglobitve) je bil neprimeren;
- skupna valuta evro je za nekatere države neprimerna;
- manjka enotna davčna politika;
- manjka enotna zunanja politika;
- manjka enotna obrambna politika;
- nekatere države v EU sploh ne spadajo (včasih so omenjali južnoevropske države Portugalsko, Italijo, Grčijo in Španijo / PIGS/, drugič Bolgarijo in Romunijo)...

Dejansko je največji razdor in razkol v Evropski uniji povzročila migrantska kriza, ki je čez noč (po zaslugi Grčije in tudi Slovenije) podrla schengenski sistem, svoj delež pa utegnejo prispevati tudi Američani, ki že dolga leta - zadnje leto pa še posebej odkrito - kritizirajo evropsko "venerično" stališče do vojske in napadajo evropsko mehko moč. Postavlja se vprašanje, ali lahko Evropska unija učinkovito zavaruje svoje zunanje meje, torej oblikuje evropsko vojsko (z obalno stražo, obmejno policijo...), pri tem pa sprosti notranje moči evropskih držav.

Površni opazovalci večinoma mislijo, da se evropska in nacionalne identitete izključujejo: Evropejci naj bi se istovetili z Evropo, torej z evropskim ali s svojim narodom. Oblikovanje zavesti, da Evropejci niso narod in da jim ni treba postati narod, je velika izobraževalna in vzgojna, v bistvu kulturna naloga. Navsezadnje lahko takšna zavest/identiteta postane samodejna in samoumevna.

Novo vezivo

Kaj naj potemtaka - poleg varnosti in zmagovitega občutka zaradi zmage v hladni vojni - vsebuje evropsko vezivo? Odgovor je mogoče iskati na področju evropske kulturne tradicije in ustvarjalnosti. Ta je danes pred usodnimi izzivi iz več razlogov:

⁶Tony Blair je novembra 2001 na (razvpito) večerjo na Downing Street 10 povabil Schröderja in Chiraca, potem pa še Belgijo, Italijo, Nizozemsko in Španijo.

- že konvencija o evropski prihodnosti, ki je oblikovala Pogodbo o ustavi za Evropo, se je - zaradi politične korektnosti - izognila jasni definiciji evropskega veziva; preambula omenja “navdih kulturne, verske in humanistične dediščine Evrope, iz katere so se razvile univerzalne vrednote nedotakljivosti in neodtujljivosti človekovih pravic, svobode, demokracije, enakosti in pravne države”; ne imenuje pa, recimo, krščanstva;

- po polomu socializma in ob naraščanju islama je evropsko vezivo videti slabotno in nejasno; videti je, kot da muslimani v nekaj verjamejo, kristjani pa ne;

- slabosti in negotovosti evropskega veziva se kažejo predvsem na ozadju zatona knjižne in bralne kulture oz. zaradi naraščanja elektronske in računalniške kulture, ki temelji na postfaktičnosti (ni važno, kar je, ampak kar je videti);

- finančna sredstva, ki jih države članice in posledično EU namenjajo oblikovanju evropske zavesti/istovetnosti, so - če jih primerjamo npr. s sredstvi za skupno kmetijsko politiko - izrazito skromna...

- težava je v tem, da ima EU na področju kulture omejene pristojnosti. Njena kulturna politika je izrazito tehnična in “nevtralna”...

V Novi Evropski uniji bi morali najprej pretrgati s politično rutino, sprejeti moderno ustavo in (na splošnih volitvah) izvoliti primerno ugledno evropsko reprezentanco, ki bi ustvarjala evropsko politiko. Z vsemi razpoložljivimi sredstvi bi morali poskrbeti za oblikovanje, dopolnjevanje in promocijo evropske kulture/identitete; za razvoj ustreznih vzgojnih, izobraževalnih, medijskih, raziskovalnih in založniških ustanov, ki bi zbirale, urejale in posredovale ustrezno gradivo.

Enaka - seveda ustrezno “pomanjšana” - pobuda bi bila dobrodošla tudi za Slovenijo.

Opravičujem se, če je bil ta moj današnji nagovor preveč podoben predavanju. Toda to je univerza in vaš govornik je profesor - vsaj 30 let.

